

**TÜRKİYE'DE SİYASAL İKTİDARA GELEN PARTİLERİN
AET/AT/AB İLİŞKİLERİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ VE
YÖNETİM YAPISINA ETKİLERİ**

***Yrd. Doç. Dr. R. Bahar ÜSTE**

ÖZET

1963 yılından günümüze siyasal iktidar olan partilerin Avrupa Ekonomik Topluluğu / Avrupa Topluluğu / Avrupa Birliği süreçlerine bakış açılarını ve bunun yönetim yapımız üzerinde nasıl bir etki bıraktığı birlikte ele alınması gereken konulardandır.

Siyasal otorite olarak ülkede görev alan partilerin kısa bir zaman diliminde AB ile ilgili fikirlerinde yaşanan değişikliklerin ülke yönetiminde ne denli çarpıcı değişiklikler getirdiği bütünlük sağlanacak şekilde anlatılmaya çalışılmıştır. Sadece Topluluğu destekleyen siyasal partiler değil; dönemler itibariyle AET / AT / AB'ne sıcak bakmadıklarını ifade eden siyasal partilerin de uluslararası politika oluşumunda Topluluğu temel aldıkları çalışmada tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Siyasal parti, parti programı, uluslararası politika, hükümet, lider.

GİRİŞ

Türk siyasal yaşamındaki gelişmeler, ülkenin yönetim yapısını doğrudan etkilemiştir. Hükümetlerin oluşturdukları politikalar, kamu yönetimi içerisinde uygulanma olanağı bulmaktadır. Siyasal çevrede alınan kararlar, kamu yönetiminde uygulanırken, bu kararların ülke koşullarını daha ileriye götürebilecek düzeyde olmasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Uluslar arası politika açısından bakıldığında, AB süreci birçok hükümetin temel siyaseti içinde yer almıştır. Kimi dönemlerde askıya alınmış olsa da, Avrupa Birliği sürecinden vazgeçilmesi söz konusu olmamıştır. Günümüzde de bu konu uluslararası politikanın odak noktasını oluşturmaktadır. Avrupa Birliği'nin güvenlik ile ilgili sorunlar yaşadığı bu dönemde, Türkiye bu konuda yardım edebilecek ülkelerin başında gelmektedir. Dünya düzeni sürekli yeniden

* Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir Meslek Yüksekokulu Yerel Yönetimler Programı
Öğretim Üyesi

yapılanmaya giderken, ülkelerin en önemli çekincesi güvenlikleri ile ilgilidir. Türkiye bu konuyu doğru zamanlama ve doğru platformlarda sürekli ele alabilirse; AB'ne tam üyelik için iyi bir stratejisi geliştirmiş olacaktır.

1.1963 – 1970 DÖNEMİNDEKİ SİYASAL PARTİLERİN BAKIŞ AÇILARI

Türkiye'de Avrupalılaşmak ve bu grup içinde yer edinme sürecinde “Avrupa Ekonomik Topluluğu'na” (AET) üye olmak önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir. İnönü tarafından imzalanan ortaklık antlaşmasından sonra, hem İnönü başkanlığında kurulan hükümetler hem de diğer hükümetlerde, Avrupa ile ekonomik ve siyasal ilişkilerin güçlendirilmesi yolları aranmıştır. Burada önemli faktör, hükümetler içerisinde yer alan siyasal partilerin ortaklık ile ilgili görüşleri olmuştur. İlk kez koalisyon hükümetlerinin yer aldığı dönemde, bir araya gelen partilerin AET konusunda uzlaşmış olmaları yönetsel açıdan ele alınması gereken konular arasındadır. Topluluğa üyelik sürecinde çok büyük görüş ayrılıkları taşımayan koalisyonların konuya yaklaşımları da benzerlikler göstermektedir. Bu dönemde iktidar olan ve iktidarı paylaşan partilerin konuya yaklaşımları aşağıdaki gibidir:

1.1.Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)

Bu dönemde CHP'de ideolojik bir dönüşüm meydana gelmiştir. İlk sosyalist parti olarak TİP'in kurulması ile CHP; geleneksel görüşlerini revize ederek, “ortanın solu” şeklinde seçmenlere sunmuştur. İnönü, “Türkiye'nin politik meselelerinin bundan sonra daha çok milletin sosyal ihtiyaçlarını ele almayı gerektirecek” içerikte olması gerektiğini ve ortanın solunda ekonomik uygulamaların” CHP'nin yeni politikaları olarak vurgulamıştır (Sarıbay,2001;46-47).

Parti tarafından, demokratikleşme yolunda hızla yürüneceğini söylerken, ekonomik alanda, sosyal alanda, bu demokrasi sosyal adalet anlayışına uygun olarak kurulanları korumak, başlatılanları tamamlamak ve daha yapılması gerekenleri de süratle yapmak azmindedir ifadesi ile (Ertuğ,1997; 83-84) AET içinde yer almaktan çok ülke gereksinimi olarak konu ele alınmıştır.

Ayrıca, İnönü'nün Ankara Antlaşması'nı imzalamasına sert eleştirilerde bulunanlar da olmuştur. Bunlardan bazıları parti içindeki muhaliflerdir. Bunlara CHP genel sekreteri B. Üstünel'in şu açıklaması örnek olarak verilebilir: “Bu antlaşma Türkiye'yi dışarıya devamlı el açan ülke durumuna sokacaktır” (Bozkurt,1997;284). Bu açıklamalara rağmen, CHP'nin tutumu AET'ye girilmesi ve bu sürecin iyi değerlendirilmesi yönündedir.

1.2.Adalet Partisi (AP)

1965 yılında Adalet Partisi iktidar olmuştur. İktidara geldiği süreçte AET ile ilişkilerin geliştirilmesi yolunda neler yapılacağı anlatılmaya çalışılmıştır. Bu konuda diğer partilerden de destek istenmiştir. Ancak bazı partiler bu birliğe karşı olduklarından tepki göstermişlerdir. Karşı olan partilerden biri de TİP'tir. Demirel Hükümeti'nin programı Millet Meclisi'nde görüşülürken, artık Meclis'te grubu bulunan TİP genel başkanı Mehmet Ali Aybar, Türkiye'nin AET ilişkilerini değerlendirirken "... 1-Hükümet dış ticarete şimdikinden daha geniş bir serbestiye taraftardır... 2-İthalat ikamesine, yani şimdi dışarıdan ithal ettiğimiz malların yurt içinde imaline sadece ikinci planda yer verilmektedir... Hükümet ümit ederiz ki, uluslararası ticarete fakir ülkelere kabul ettirilmek istenen bu rolün, Türkiye için sonuna kadar geri kalmış bir ülke halinde kalmak olduğunu anlasın. GATT ve Ortak Pazar antlaşmalarını bu gözle bir daha incelesin, milli sanayin kuruluş yerleşmesini ve gelişmesini mümkün kılan bir gümrük politikası izlesin" demiştir (Çayhan,1997;54-55). Demirel cevap olarak "...Bunların maksadı Türkiye'yi izole etmek, tamamen tek başına bir devlet haline getirmek ise, biz hükümet olarak böyle bir noktai nazarda değiliz. Ve böyle bir şeye de razı değiliz" diyerek iktidarın tepkisini dile getirmiştir (Çayhan,1997;56). AP, AET ile Türkiye ilişkisinde destekleyici ve çaba gösteren bir parti olmuştur.

1.3.Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP)

Parti tarafından AET ile ilişkilerin biran önce başlaması gerektiği ve bu dönemde Gümrük Birliği'ne de önem verilmesinin altı çizilmiştir. Gümrük Birliği'nin bir hazırlık, bir geçiş ve bir son dönemi kapsayan aşamalar sonucunda uygulamaya konulması öngörülmüştür. Buna göre, "Hazırlık döneminde Türkiye, geçiş dönemi ve son dönem boyunca kendisine düşecek yükümleri üstlenebilmek için, Topluluğun yardımı ile ekonomisini güçlendirir... Geçiş döneminde... Türkiye ile Topluluk arasında bir Gümrük Birliği'nin gittikçe gelişen şekilde yerleşmesini... son dönem Gümrük Birliği'ne dayanır ve aktif tarafların ekonomi politikaları arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesini gerektirir"(Çayhan,1997;47) ifadeleri CKMP tarafından topluluğun benimsenmesinin ülke yararına olacağını ortaya koymaktadır.

1.4.Yeni Türkiye Partisi (YTP)

Ankara Antlaşması'nın başlangıç bölümünde ifade edildiği gibi; "Türk halkı ile Avrupa Ekonomik Topluluğu içinde bir araya gelmiş halklar arasında gittikçe daha sıkı bağlar kurmaya azimli olarak, ...Türkiye ekonomisi ile Topluluk üyesi Devletlerin ekonomileri arasındaki arayı sağlamaya kararlı

olarak, ...Türkiye'ye bir ekonomik yardım yapılması gerekliliğini göz önünde bulundurarak, Türk halkının yaşama seviyesini iyileştirme çabasına, AET'nin getireceği desteğin, ilerde Türkiye'nin topluluğa katılmasını kabul ederek, AET'nu kuran Antlaşmanın esindiği ülküyü birlikte izleyerek, barış ve hürriyet güvencesini pekiştirmeyi azmederek, topluluk ve Türkiye arasında, bir Gümrük Birliğine varılmasını hedeflemektedir”(Çayhan,1997;47).

Ankara Antlaşması'ndaki bu hükümler YTP tarafından olumlu karşılanmış ve Ortak Pazara girilmesi yönünde çalışmalar parti içinde süregelmiştir. Döneme genel olarak bakıldığında, iktidara gelen tüm partiler AET'nun Türkiye için olumlu bir birliktelik olacağını düşünmüş ve politikalarını bu yönlü geliştirmişlerdir.

2. 1970 – 1980 DÖNEMİNDEKİ SİYASAL PARTİLERİN BAKIŞ AÇISI

Bu dönem AET ile ilişkilerin donma noktasına geldiği yıllardır. Hükümetler büyüyen ekonomik kriz nedeniyle, üzerine düşen görevleri yerine getiremez olmuş ve Avrupa entegrasyonu belirli ölçüde askıya alınmıştır. Bazı siyasi partiler bu durum karşısında endişelerini belirterek, Türkiye aleyhine işleyen bu sürecin düzeltilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Kısa süreli koalisyon hükümetlerinin yer aldığı süreçte, Toplulukla ilgili çalışmalara zaman ayırabilecek hükümet sürelerinin yer almaması konunun geri planda kalmasına neden olmuştur. Koalisyon hükümetleri iç politika ile ilgili konularda uzlaşma sağlayamazken, böylesi bir konuda mutabakata varmalarını beklemek iyimserliğin ötesine geçmeyecektir. Bu dönemde iktidar olan siyasi partilerin birlik hakkındaki görüşleri ise aşağıdaki gibidir:

2.1.Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)

Parti, iktidara geldiği dönemlerde AET'nin ülke için olumlu yönlerini anlatmaya çalışmış ve programında da bu söylemlere yer vermiştir. Fakat toplumsal eleştirilere maruz kalmıştır. II. Ecevit Hükümeti'nin programında “Ortak Pazar ilişkileri, ulus yararına bir çözüm vakit geçirmeden getirilecektir, protokollerdeki sanayileşme ve gelişmemizi engelleyen bazı kuralların yeniden düzenlenmesine çalışılacaktır” (Giraylar, 2001;161) denilmiştir.

1977 seçimleri sonrasında “Halkçı-Hayırlı Hükümet” sloganı ile bağımsızlarla kurulan CHP hükümeti ülke için bir umut olmaktan çıkmış ve halkı umutsuzluğa sürüklemiştir. Ecevit'in uyguladığı dış politika eleştirilmiş özellikle AET ilişkileri bunlardan biri olmuştur. Bu eleştirilerin odak noktasında “Ecevit hep bildiğini okuyor. Biraz eleştiren olursa O'nu tasfiye ediyor. Partiliye, örgüte kulak tıkayan anlayış ile bir yere varamayız” ifadesi

kullanılmıştır (Tartan,1992;9). Bu olumsuzluk AET ilişkilerine de yansımıştır.

Partinin bazı konulardaki istenmeyen tutumları aynı zamanda AET konusunda da partinin yanılabilirliği izlenimini yaratmıştır. CHP'nin bu dönemde AET konusunda yapmak istedikleri hedefine ulaşmamıştır.

2.2.Adalet Partisi (AP)

Parti programında görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir: “Avrupa Ekonomik Topluluğu ile aramızdaki münasebetleri, milli geliştirilmesi ve güçlenmesine hizmet edecek, ihracatımıza pazar sağlayacak, milli menfaatlerimizi koruyacak biçimde ele alıp yeniden düzenlemeyi zaruri görüyoruz” (<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/KP41.html>). AP, Türkiye'nin bu birlik içerisinde zaman kaybetmeden olması gerektiğini düşünen bir parti olmuştur.

2.3.Milli Selamet Partisi (MSP)

Parti, ekonomik açıdan kapitalizme karşı, küçük ve orta boy sermayenin savunuculuğunu devam ettirmiş, “Hıristiyan Kulübü” olarak gördüğü Ortak Pazar'a karşı çıkmıştır (Sarıbay,2001;63). MSP, topluluğa en soğuk bakan partiler arasında yer almıştır. Erbakan, Topluluğa yönelik sert muhalefeti sürdüren parti başkanlarından biridir. Erbakan, AET'nin Siyonist ve Masonların kurdurduğu bir “Hıristiyan Birliği” olduğunu ayrıca Rumların, Ermenilerin ve Yahudilerin Türkiye'ye dönüp toprak satın alıp yerleşme hakkının doğacağı gerekçesiyle de Topluluğa karşı çıkmıştır. AET'nun yerine “İslam Ortak Pazarı”nın kurulmasını önermiştir. Dönem içerisinde yakalanabilecek olumlu bir süreç, çok daha geri bir tarihe itilmiştir. CHP-MSP koalisyonu yedi ay sürmesine rağmen bu süre içinde de hiçbir konuda fikir birliği sağlanamamıştır. Bunlara AET da dahildir. Ecevit bir daha ki seçimleri kazanabilmek için böylesi bir birlik oluşturmuş fakat sonuca ulaşmadaki uygulamaları herkes tarafından görülecek kadar açık olduğu için başarılı olamamış ve tasfiye etmek istediği MSP ile birlikte kendini şeklen hükümetin dışında bulmuştur (Kara,2004;137). Koalisyonun başarısızlığı, AET ilişkilerini doğrudan etkilemiştir.

2.4.Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)

AET'na tamamen karşı partilerden biri de MHP'dir. Konu hakkındaki açıklamalarında “Partimiz ülkemizin Ortak Pazara girmesine karşıdır. Ortak Pazar Türk Milliyetçiliğini yok edecektir. Yine 1973 seçim bildirgesinde MHP “Ortak Pazara şiddetle karşı olduğunu söylüyor” (Giraylar, 2001;68-70) diyerek Türkiye açısından ne gibi olumsuzluklar olabileceğini anlatmaya çalışmışlardır.

Türkeş, “Biz kesin olarak AET’ye karşıyız. AET’nin milli hakimiyet gerçeğini ve milli değerlerimizi ortadan kaldıracak bir hristiyan ittifakı olması dolayısıyla ülkücülerin AET’ye karşı olmalarından daha tabii bir şey olamaz” (Bozkurt,1997;286) diyerek partilileri bu birliğe karşı mücadele etmeleri için uyarmıştır. Bu dönem, Türkiye - AET ilişkilerinde olumsuzlukların yaşandığı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. 1980 – 1990 DÖNEMİNDEKİ SİYASAL PARTİLERİN BAKIŞ AÇISI

12 Eylül 1980 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koymuştur. 6 Kasım 1983 seçimlerinin ardından, demokrasiye dönüş sürecinde Türkiye’nin Avrupa Topluluğu ile ilişkilerinde daha önce başlayan sorunlu süreç devamlılık göstermiştir. Askeri darbe sonucunda kurulan “Danışma Meclisi”, seçilmiş temsilcilerden oluşan bir organ olmadığından bu meclisteki konuşmalar siyasal partilerin AET ile ilgili görüşlerini yansıtan belgeler değildir. Askeri yönetime karşılık, Türkiye’nin Batı ile bütünleşme amacından bir sapma olmadığı kanıtlanmaya çalışılmıştır. Bu dönemde iki kez tek başına iktidar olan ANAP, AT ile ilişkilerin düzeltilmesi ve geliştirilmesi için çaba harcamıştır. Koalisyon hükümetlerinin sona ermesi ve tek başına ANAP iktidarının işbaşına gelmesi diğer konularda olduğu gibi, AT konusunda da kamuoyunda iyimserlik yaratmıştır. Bu olumlu ortamı değerlendirmek isteyen ANAP hükümeti, AT konusunda iktidar olarak ne yapmaları gerekiyorsa; yapabilecekleri ile ilgili açıklamalarda bulunmuşlardır.

3.1.Anavatan Partisi (ANAP)

Parti, Türkiye - AET ilişkilerini desteklemiştir. Özal, hükümet programında Avrupa Topluluğu ile ilişkiler konusunu şu şekilde ele almıştır: “Avrupa Ekonomik Topluluğu ile münasebetlerimizde, esas hedefimiz tam üyelik olmakla beraber, bütün safhalarda menfaatlerin dengelenmesini esas alan bir anlayış içinde yer alacağız”. ANAP iktidarının AET politikalarını yeterli bulmayan çevreler eleştirilerini sürekli dile getirmişlerdir. Bunlardan MDP genel başkanı Sunalp, “...Hükümet Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerde memleketimizi tam üyeliğe götüren 1963 tarihli Ankara Antlaşması’ndan uzaklaşmak, ilişkileri sadece ekonomik temellere kaydırmak eğilimindedir. Bunu son derece sakıncalı buluyoruz. Ekonomik bir ölçüde politik ve gelecekte askeri bakımdan dünyanın üç önemli kutuplarından biri haline gelmekte bulunan Avrupa Topluluğu inhisarını Yunanistan’a bırakmak vahim bir hata olur...” (Çayhan, 1997;254) diyerek eleştirilerini dile getirmiştir.

Bu eleştirilere karşılık Özal, “...Avrupa Müşterek Pazarı konusunda bizim görüşümüzün net olmadığı söyleniyor. Halbuki biz, her zaman net

görüşler ortaya koyduk. Programda da açık bir surette yazıldı, açık bir şekilde de ifade ettik; Müşterek Pazara tam üye olmak bizim hedefimizdir. Bunu açık bir şekilde söyledik, ama şunu da ilave ettik, dedik ki: “Kendimizi, her ne pahasına olursa olsun, buraya giren bir ülke durumuna da düşürmek istemiyoruz, çünkü pazarlık etmek istiyoruz...” (Çayhan, 1997;256) demiştir.

AT gerekliliğinin anlatıldığı bu dönemde, 1970’li yıllardaki olumsuzluklarla, 1980 sonrası geçiş döneminin tutumları olumlu hale getirilmeye çalışılmıştır.

4. 1990’DAN GÜNÜMÜZE SİYASAL PARTİLERİN BAKIŞ AÇILARI

1990’ların ilk yarısında Avrupa Topluluğu açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Avrupa’daki bütünleşme hareketinin derinleştirilmesi hedeflenirken, Avrupa’nın siyasal coğrafyasında beklenmedik değişiklikler olmuştur. İki Almanya’nın birleşmesi ile Doğu Almanya topluluğa dahil olmuştur. Doğu Bloğu’nun çöküşü ile Avrupa’daki bütünleşme hareketine katılmak isteyen ülke sayısı artmıştır. Bu sayının artması demek, tam üyelik isteyen ülkeler bakımından kriterlerin arttırılması anlamına gelmiştir. Dış politikada yaşanan gelişmelerle birlikte, iç politikada koalisyon hükümetleri ile yönetimin tekrar gündeme gelmesi, iktidarların yönetim anlayışında da değişiklikleri beraberinde getirmiştir. DYP – SHP koalisyonu yaşanan gelişmelerle birlikte içerisinden dört hükümet oluşmuştur. Bu hükümetler, AT konusunda ve daha sonra AB sürecinde bu oluşumu desteklemişlerdir. Ayrıca, bu dönemde Gümrük Birliği antlaşması da imzalanmıştır. Bu gelişmeler ışığında iktidara gelen partilerin AT ve AB ile ilgili görüşleri aşağıdaki gibidir:

4.1.Doğru Yol Partisi (DYP)

Partinin genel tutumu topluluğa girilmesi için çaba yönündedir. “21. Yüzyıl, Türkiye’nin ve Türk Dünyası’nın yüzyılı olacaktır. Hedef, Türkiye’nin ilk on büyük ülke arasında yer almasıdır. Bunun için; AB’ne tam üyelik gerçekleştirilecektir”
(<http://www.siyaset.superonline.com/siyasipartiler/partiprogrami>) ifadesi partinin görüşünü net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Çiller, 1980’den itibaren 1993 yılına kadar AT’nin Türkiye’ye karşı yükümlülüklerini yerine getirmediğini bunun karşılıklı olduğunu Türkiye’nin de yeterli çaba içerisinde olmadığını belirtmiştir. Gümrük Birliği’ne aşamalı olarak girileceğini ve AT’nin de Türkiye’ye karşı yapması gereken yükümlülüklerini biran önce yerine getirebilmesi için çalışmalarına hız vereceklerini söylemiştir. Almanya’nın bu konuda öncülük etmesini istediklerini bu ülkenin de destek

sözünü aldıklarını ilave etmiştir. Çiller "...Almanya'nın bu konuda öncülük etmesini istedik, kabul etti Şansölye Kohl ve bu konuda sözcü olacağını ve bunu yapmamanın Avrupa açısından bir aptallık olacağını açıklıkla ifade etti, aynı kullandığı kelimeyi kullanarak ifade ediyorum" (Çiller,1993;80) demiştir. Ayrıca, Gümrük Birliği'ne girilmesi ile gümrük vergilerinin kalkması sonucu ithal girdiler ucuzlayacak ve daha kolay bulunabilecek, teknoloji transferi kolaylaşacak, ihracat artacak, üründe bolluk ve çeşit fazlalığı olacak, tekstil sektöründe kotaların kalkması, bu sektöre büyük olanaklar sağlayacak, yabancı ortaklıklar kolaylaşacak, iç pazarda da ucuz mal bulunabilecektir (Akman, 1999;44) yorumları Gümrük Birliği'ne girmede siyasal iktidarı ve DYP'yi desteklemiştir.

DYP'nin siyasal iktidarı paylaştığı hükümet programların da AT'nun Türkiye'ye neler kazandırabileceği ile ilgili veriler yoğun bir şekilde işlenmiştir. 49. hükümet programında (Süleyman Demirel Hükümeti) "...Yeni sanayi atılım stratejisi Avrupa Topluluğu ile bütünleşmenin de sağlanmasını amaçlamaktadır. Topluluk ile bütünleşmek, salt ekonomik bir yaklaşım olmamaktadır. Demokrasi ve insan haklarına saygı bu nedenle yeni ekonomik örgütlenmenin de ön koşulu olacaktır. Türkiye'nin, Avrupa bütünleşme hareketi içerisindeki konumunun güçlendirilmesi ve Avrupa Topluluğu ile ilişkilerimizin tam üyeliğe yönelik bir işbirliği kapsamında geliştirilmesi Hükümetimizin ana hedefleri arasındadır" denilmiştir.

51. Hükümet Programında ise (II. Tansu Çiller Hükümeti), "Gümrük Birliği'nin tamamlanması ve Avrupa ile bütünleşme, bir asırdan fazla bir zaman dilimi içinde demokratikleşme sürecini yaşayan ülkemiz, Avrupa Birliği ile beraberlik yolunda önemli bir noktadır... Gümrük Birliği bir yasal zorunluluktur. En geç 31 Aralık 1995 tarihinde yürürlüğe girmelidir. Gümrük Birliği Avrupa Parlamentosu'na sözü edilen tarihten önce onaylanmalıdır..." denilerek, Gümrük Birliği'nin ülkeye neler kazandırabileceği ele alınmaya çalışılmıştır.Yapılan bu çalışmalar, DYP'nin siyasal iktidar olduğu dönemlerde AT ile ilişkilerin geliştirilmesi ve tam üyelik başvurusu için çabalarını ortaya koymaktadır (<http://www.siyaset.superonline.com/siyasipartiler/partiprogrami>).

4.2.Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)

Parti her dönemde olduğu gibi, bu dönemde de Türkiye'nin topluluğa üye olması gerektiğini düşünmektedir. Sadece parti içinde değil, parti dışı çalışmalarda da bunun gerekliliğini her platformda gündeme getirmeye çalışmıştır. CHP dış politikasını oluştururken AT ve daha sonraki süreçte AB'ye yer vermiştir.

CHP, hükümet programında dış politika içerisinde AT'nu şu şekilde ele almışlardır: "Cumhuriyet Halk Partisi, Türkiye'nin ulusal çıkarlarını korumaya, yani bağımsızlığını ve egemenliğini arttırmaya yönelik barışçı bir "ulusal dış politika" izler... Kişilikli bir dış politika izlemek, Türkiye'yi toplumsal ve siyasal olarak istikrara kavuşturmak, ekonomik ve teknolojik açıdan güçlendirmek, yani ulusal gücümüzü en yüksek düzeye çıkarmakla olasıdır. Oysa artık Türkiye bağımsız, kişilikli bir dış politika ile çevresini ve bölgesini olumlu etkilemek ve uluslar arası barış, güvenlik ve işbirliğine yapıcı katkıda bulunmak şansına sahiptir. Bunun nesnel koşulları uluslar arası yapıda gerçekleşti; öznel koşulları ise CHP iktidarında gerçekleştirilecektir" (<http://www.siyaset.superonline.com/siyasipartiler/partiprogrami>).

AB sürecine bakıldığında CHP, Batı ile olan ilişkileri destekleyen bir tutum sergilemiştir. Gümrük Birliği'ni kabul eden koalisyonun son ortağı olarak siyasal otoritenin içerisinde yer almıştır. 1995 seçimlerinde dış politikanın odağını AB üzerine oluşturmuştur. AB'nin ülke ekonomisine, siyasetine ve sosyal yapısına katacağı olumlu yönleri seçim öncesi ve sonrasında anlatmaya çalışmıştır. 1999 seçim bildirgesinde de AB ile ilgili düşüncelerinde farklılık bulunmayan parti, 2002 yılında yapılan seçim sonucunda meclise girmesi ile AB'nin ülke için gerekliliklerini iktidarı destekler şekilde ele almıştır. AKP iktidarı ile Kıbrıs sorununa çözüm amaçlı yapılan referandum döneminde fikir ayrılıkları yaşayan CHP, AB'nin yanında yer alınması gerekliliğinden de vazgeçmemiştir.

Bugün, gereken tavizlerden daha fazlası verilmeden AB ile başlayan müzakere sürecini desteklemektedir. Siyasal iktidarla bazı noktalarda fikir ayrılıklarına düşmüş olsa da, ülkenin AB içinde olması gerektiğini savunan bir partidir.

4.3.Anavatan Partisi (ANAP)

ANAP, AT'den bu yana Türkiye'nin topluluğa girmesi gerektiğini savunmuştur. Bu konuda, "Türkiye bir Avrupa ve Batı ülkesidir. Türkiye'nin tam üyeliği için zaman gelmiştir. Türkiye'nin birliğe katılımı sadece ülkeye değil, Avrupa'nın da yararınadır. Böylece Türkiye Balkanları, Kafkasları ve Ortadoğu'yu bağlayan köprü görevini daha üst düzeyde yapabilecektir. Gerekli olan Türkiye'nin birliğe katılarak hak ettiği durumu kazanabilmesidir. Bunun için Türkiye'nin siyasal istek ve irade göstermesi gerekmektedir" (Akarcalı, 1994;24).

Bu dönemde ANAP'ın siyasal iktidarı paylaştığı hükümet programlarında AT'dan AB'ne geçen süreç aşağıdaki gibidir:

53.hükümet programı'nda (Mesut Yılmaz Hükümeti) “Gümrük Birliği'nin başlangıcı olan 1 Ocak 1996 tarihi Cumhuriyetimizin gelişme sürecinde yeni bir sayfa açmaktadır. Bundan sonraki hedefimiz Avrupa Birliği'ne tam üyeliktir... Avrupa Birliği'nden mali destek sağlanması için gerekli çalışmalar yapılacaktır. “Bu çerçevede, Avrupa Birliği'nin yapısını ve sınırlarını gözden geçirecek olan Hükümetlerarası konferansta Türkiye – Avrupa Birliği ilişkilerinin mevcut konumunu koruması ve iyileştirilmesi için girişimler sürdürülecektir” (<http://www.siyaset.superonline.com/siyasipartiler>).

4.4.Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP)

Parti, AB'ni desteklerken; bu birliğe girme sürecinde Türkiye'nin olumsuz etkilenecek olgulardan kaçınması gerektiğini de ortaya koymaktadır. Her ülkenin somut koşulları içerisinde politikalarının oluşturulması gerektiğini, dış politikanın da bunlardan biri olduğu üzerinde durmuştur. Daima Türkiye'ye dar gelen elbiseler giydirilmeye çalışıldığı yanlışlıkların buradan kaynaklandığı da ayrıca ifade etmiştir. Ülke çıkarlarını koruyan ama aynı anda uluslararası dayanışmadan yana olan anlayış (Akat,1991;211-212) içerisinde bulduklarını da ifade etmektedirler. AB'nin her şartta kabul edilmesi gereken bir olgu olmadığını, Türkiye ve AB şartları uyumlaştırılırsa olması gerektiği de belirtilmiştir.

4.5.Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)

AB ile olan ilişkilere yakın tarihimizde ılımlı yaklaşan MHP, AB'nin son çare olmadığını ancak değerlendirilebilecek bir fırsat olduğunun da altını çizmektedir. MHP siyasal, iktidar olduğu süreçte içinde bulunduğu koalisyonda AB ile ilişkileri şu şekilde ele almaktadır: “Ülkemizin büyük bir ekonomik pazar niteliğine sahip olması ve yükselen üretim gücü yanında, taşıdığı siyasî ve ekonomik entegrasyon potansiyeli, önemini artıran faktörler olmuş ve batılı ülkelerin kolay vazgeçebilecekleri bir müttefik olmadığı anlaşılmıştır. MHP, devlet politikası mahiyeti kazanmış olan Avrupa Birliğine tam üyeliği ilke olarak benimsemekte...” (<http://www.siyaset.superonline.com/siyasipartiler/partiprogrami>).

MHP, AB'ne karşı söylemleri ve tutumları ile öne çıkan bir parti olmuştur. 57. Hükümet programında kurulan koalisyon içinde DSP ve ANAP'la aynı fikirleri paylaştığını görmek olanaklıdır. Hazırlanan hükümet koalisyon protokolünde “Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği tarihten, coğrafyadan ve anlaşmalardan doğan hakkıdır. Türkiye'nin AB öteki üyelerle eşit hak ve statüye sahip "tam üyelik hedefi"nin gerçekleştirilmesine çalışılacak, ancak bunun karşılığında ulusal hak ve çıkarlarımızdan ödün verilmeyecektir” ifadesi ile AB yaklaşımındaki katı tutumun daha ılımlı hale geldiğini söylemek

olanaklıdır. Bir önceki dönemde AET'ye asla diyen bu parti, 1999 seçimleri sonrasında yer aldığı koalisyon içerisinde AB sürecini kabullenir görünmektedir.

Günümüzde, AKP iktidarının AB ile olan ilişkilerini eleştiren MHP, iktidar döneminden sonra yine red cephesine geçmiştir. AB ile müzakerelere başlamak adına yapılan çalışmalara tepki duyan MHP, 3 Ekim'den kısa süre önce AB'ne ne denli karşı olduklarını gösteren söylem ve eylemleri de karşıtlıklarını bir kez daha ortaya koymuştur.

4.6. Demokratik Sol Parti (DSP)

Koalisyon hükümeti olan 57. hükümet programında 55. ve 56. hükümet programlarından daha geniş olarak AB yer verilmiştir. Buna göre, "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği tarihten, coğrafyadan ve anlaşmalardan doğan hakkıdır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne öteki üyelerle eşit hak ve statüye sahip tam üyelik hedefini gerçekleştirirken ulusal hak ve çıkarlarını her zaman titizlikle gözetmeye devam edecektir. Bu çerçevede Avrupa Birliği ile ilişkilerimize ivme kazandırabilecek fırsat ve gelişmeler dikkatle izlenecektir. Türkiye, siyasi ve ekonomik planda olduğu kadar güvenlik ve savunma konularında da, Avrupa ve Transatlantik yapılanmaları ve oluşumları içinde tam ve eşit biçimde yer almak için kararlı bir yaklaşım içinde olacaktır. Gümrük Birliği'nin uygulamada ortaya çıkan sakıncalarını gidermek için etkin girişimlerde bulunulacaktır" denilerek AB ile olması düşünülen politikalar bu şekilde özetlenmiştir.

Koalisyon protokollerinde AB ile ilişkilerin önceliği ile uygulamalar arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Küreselleşme hareketleri bir taraftan bütünleşmiş bir dünyayı hedeflerken, diğer taraftan daha fazla bölünmüşlük yaratma potansiyelini de bünyesinde barındırmaktadır. Türkiye'de Başbakanın ifadesi ile "Türkiye'den yana olanlar" diğer tarafta "siyasi ve ekonomik işbirliği dolayısıyla dışarıyla birlikte hareket edenler" vardır (Şimşek, 2002:257). AB sürecinin ülke çıkarları göz önüne alınarak, tartışılması gerektiği bu söylemlerle bir kez daha ele alınmıştır. Ayrıca, Kopenhag Kriterlerinin siyasi bölümünün sonuç belgesinde "Üyelik, aday ülkenin demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve azınlıkların korunması ve saygı görmesini teminat altına alan kurumların istikrara kavuşturulmuş olmasını, işleyen bir piyasa ekonomisinin mevcudiyetini, AB içindeki rekabet ve piyasa güçleriyle baş etme kapasitesini gerektirir..." (Öymen,2000;148 – 149) ifadesi Türkiye'nin bu konuda çok yönlü düşünmesi gerektiğinin de altını çizmektedir.

4.7.Refah Partisi (RP)

Bu gün kapatılmış olan RP'nin iktidar ortağı olduğu dönemde birliğe bakış açısı olumsuzdur. Bu olumsuzluğu Erbakan, "Gümrük Birliği antlaşmasının gerçek manası şudur: çok affedersiniz, gerçek gözüksün diye, milletimize, milletimize her şeyi tenzih ederek söylüyorum bu Batılılar, Türkiye'yi bir sağmal inek gibi, bahçesindeki direğe bağlayacak... Bunlar, Gümrük Birliği'ne girdiğimiz zaman sevindiler, kapılarına bağladıkları için bir; öbür taraftan ise "İslam aleminin başını gövdesinden koparıyoruz; böylece, İslam Birliği'nin kurulmasını önlüyoruz. Elbette yaptığımız iş fevkalade akıllıcadır" diyorlar, makalelerinde, yazılarında" (Çayhan,1997;1) bu şekilde dile getirmiştir.

1991 yılında partinin hazırladığı programda dış politika, "Müslüman Ülkeler Birleşmiş Milletler Teşkilatı" kurulması gerektiği, 80'e yakın ülke ve topluluğun kendi Birleşmiş Milletler Teşkilatını kurdukları zaman bu teşkilatın yeryüzünde "Kuvvetin" değil, "Hakkın" hakim olmasını amaç edineceği belirtilmiştir (Erbakan,1991;32 – 33). Batı yerine, Müslüman ülkelerle işbirliğinin daha doğru olduğu parti tarafından sürekli tekrarlanmıştır. Her ne kadar AB'ye sıcak bakılmasa da, 54. hükümet programında "Gümrük Birliği, çerçevesinde çıkartılması gereken ve vergi sistemine sadelik, etkinlik kazandıracak yasal değişiklikler yapılacaktır" sözleri parti adına ılımlı bir dönemi başlatmıştır.

Buna bağlı olarak, RP, AB'ne üyeliğine karşı çıkmasına rağmen, 54.Hükümeti kuran Erbakan, bu hükümet programında partinin AB'ne bakış açısını aşağıdaki gibi açıklamıştır: "Ankara Anlaşması ve Gümrük Birliği ile amaçlanan nihai hedeflere ulaşılabilmesi için yasal düzenlemeler dahil, gerekli çalışmalar yapılacak, bu meyanda ülkemizin hak ve menfaatlerinin korunması için gerekli tedbirler alınacaktır. Öncelikli hedef, gümrük birliğinin sağlıklı ve tarafların karşılıklı yararına işler hale getirilmesidir" (<http://www.siyaset.superonline.com/siyasipartiler/partiprogrami>).

Bu açıklama ile AB'ne karşı sert tutumlarının ortadan kalktığı ve koalisyon hükümeti içerisinde AB yanlı bir tavır sergiledikleri ortaya çıkmaktadır.

4.8.Adalet Ve Kalkınma Partisi (AKP)

AB, diğer parti programlarında olduğu gibi AKP'de de en somut konudur. Bu konuda Öztürk, "...seçim öncesinde herkes bir çözüme kilitlenmiş durumdaydı. İşsizlik, yolsuzluk, gelir dağılımındaki bozulma, üretmememe, borç sarmalı gibi her kesimin içinden çıkılmaz sorunları vardı, hala da var. Ama

programlara bakınca hiçbiri net bir gelecek sunmuyordu, net çözümler önermiyordu. Çok genel, çok ayrıntısız ve bu haliyle özensiz programları karşımıza çıkan. Avrupa Birliği'nin dışında hiçbir ufuk yok ve programlara baktığımızda somut hiçbir konuda direkt bir çözüm önerisi bulamıyoruz..."(Öztürk, 2003;18) ifadesi AKP'nin dış politikanın temelini AB süreci olarak belirlediğini göstermektedir.

AKP, AB politikaları için, "Türkiye gerek coğrafi, gerekse tarihi açıdan Avrupa ile yakın ilişkiler içinde olmuştur. Bu nedenle Avrupa ülkeleriyle ilişkiler Türkiye'nin dış politika gündeminde en üst sıralarda yer almaya devam edecektir.

Türkiye, Avrupa Birliği ile ilişkilerinde taahhütlerini ve üyelik için öteki aday ülkelerin de yerine getirmesini istediği şartları bir an önce sağlayacak, gündemin yapay sorunlarla meşgul edilmesini önlemeye çalışacaktır" demektedir (<http://www.superonline.com/siyasipartiler>).

58.Hükümet Programı'nda ise, "Avrupa Birliği'ne tam üyelik, ekonomik ve demokratik gelişimin sağlanması bakımından öncelikli hedefimizdir. Öte yandan AB'nin sunduğu ekonomik ve demokratik standartlar, yasal ve kurumsal düzenlemeler, tam üyelik şartına bağlı olmaksızın desteklenecektir. Tarihi, coğrafi ve ekonomik bağlarımızdan kaynaklanan diğer bölgesel entegrasyonlar ve komşu ülkelerimizle ekonomik işbirliği çabaları da AB'nin tamamlayıcısı olacak bir anlayış içinde sürdürülecektir" şeklinde yer almıştır (<http://www.netbul.com/superstar/ozeldosyalar/siyaset/hukümet-programi>).

59. Hükümet programında AB, "Seçimlerden başarıyla çıkar çıkmaz, Avrupa Birliği turuna çıkmamız ve bu turun neticesinde, ülkemizin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği için Aralık 2004 tarihine müzakere için müzakere tarihi alma başarısı göstermemiz, bu hassasiyetlerimizin tescili olarak ortaya çıkmıştır. Avrupa Birliği'ne üye olma sürecini hızlandırmak ve sonuçlandırmak, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği, hükümetimizin hedeflerinin başında gelmektedir. 3 Kasım seçimlerinden başarıyla çıkar çıkmaz, Avrupa Birliği konusunda ciddi bir etkinlik ürettik ve 2004 Aralık ayına, müzakere için müzakere tarihi alma başarısı, AK Parti hükümeti döneminde başarılmıştır. Hükümetimiz, Kopenhag Kriterlerini tam olarak yerine getirme konusunda kararlıdır. Türkiye'nin Avrupa Birliği ailesi içerisinde hak ettiği yeri en kısa zamanda almasının iki tarafa getireceği kazanımların yanı sıra, Avrupa Kıtasının ötesinde, barış, istikrar ve güvenlik yönlerinden olumlu sonuçlar doğuracağı kuşkusuzdur (<http://www.belgenet.com/hukümet/program/59-1.html>).

Fehmi Kuru, AB ile bütünleşmek isteyenlerin Tanzimat hareketinin geleneksel ideolojisinden farklılaştığını geçen yüzyıla göre Avrupa'nın daha liberalleştiğini ve toleransının arttığını belirtmiştir. Ayrıca, Türkiye'de İslami kimliğin güçlü olduğunu ve tüm çabalara rağmen yozlaşmadan ve asimile olmadan varlığını sürdürebileceğini de eklemiştir (Tekin, 2004;208).

Erdoğan, AB konusunda Türkiye'nin elinden geleni yapacağını ve hükümet olarak bunun için var güçleri ile çalıştıklarını ifade etmiştir. Diğer Avrupa ülkelerinin de bu konuda desteğini isteyen Başbakan Erdoğan, Almanya Federal Meclisi İttifak 90/Yeşiller Partisi Eşbaşkanı Claudia Roth'a, Türkiye konusunda AB kamuoyunun bilgilendirilmesi gerektiğini ifade ederek, "Fransa'da entelektüel çevreler bile 17 Aralık'ta Türkiye'nin tam üye olacağını sanıyor" dedi. Roth'a, Erdoğan, Fransa'nın tutumu konusunda dert yanarak "Bu konuda sizin Türkiye'yi bilen biri olarak Avrupa kamuoyunu bilgilendirmeniz çok önemli" demiştir. Erdoğan, 3 Kasım 2004 tarihinde Avrupa Halklar Partisi'nin Başkan Yardımcısı Nadesdha Mihaylova'yı kabul etmiştir. Mihaylova, Türkiye'nin AB üyeliği konusunda Hıristiyan Demokrat Parti lideri Andre Merkel'le görüşüğünü anlatınca Başbakan, kadın başkan yardımcısından, "Kadınlar kadınları daha iyi anlar. Merkel'i ikna için sizin desteğinize ihtiyaç var" diyerek destek istemiştir (Milliyet Gazetesi, 04,11.2004, s.1).

Hedef AB Üyeliği diyen Schröder, makalesinde, "Üyelik müzakerelerinin tek hedefi Türkiye'nin AB üyeliğidir. Bununla birlikte otomatik üyelik yoktur. Türkiye sadece tüm kriterleri yerine getirdiği takdirde AB'ye üye olabilir. Bu nedenle Komisyon da müzakerelerin sonucunun garanti olmadığına işaret etmiştir" demiştir. Schröder, Türkiye'nin bu reformları sürdürmesi ve uygulamaya koyması durumunda AB'nin de sözünde durması gerektiğini, burada Avrupa ve Alman politikasının inandırıcılığının ve güvenilirliğinin söz konusu olduğunu da ayrıca vurgulamıştır (MilliyetGazetesi,13.10.2004,s.1).

Dışişleri Bakanı Gül, 17 Aralık'ta AB'den hiçbir politik şart içermeyen, tam üyeliğe açık, 2005'te başlayacak bir müzakere kararı beklediklerini söyleyerek, "AB temiz karar vermeli" ifadesini kullanarak, AB'ne üye ülkelere mesaj vermek istemiştir (Milliyet Gazetesi, 4.11.2004). Bu gelişmelerin dışında, AKP Hükümeti işbaşına geldikten sonra, Türkiye - AB ilişkilerinin gelişmesi yolunda yaptıkları çalışmalardan bazıları aşağıdaki gibidir:

20 Kasım: "Aday Ülkelerin Üyelik Yolunda İlerlemelerine İlişkin Tavsiye Kararı" Avrupa Parlamentosu raporu (Genişleme Raporu), AP'nin genişleme konulu Genel Kurul toplantısında kabul edilmiştir.

11 Aralık: Kopenhag siyasi kriterleri ile Anayasa'ya uyum çerçevesinde hazırlanan ve çeşitli yasalarda değişiklik öngören yasa tasarısının, yürütme ve yürürlük maddeleri dışındaki tüm maddeleri, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi. AKP hükümeti çalışmalarına 2003 yılında da devam etmiştir.

11 Ocak: IV. Uyum Paketi Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu paket başta Siyasi Partiler Kanunu, Basın Kanunu, Dernekler Kanunu, Dilekçe Kanunu olmak üzere toplam 16 ayrı yasada değişiklik yapmaktadır.

23 Ocak: AB'ye uyum çalışmaları çerçevesinde hazırlanan V. Uyum Paketi yürürlüğe girmiştir. Paket, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda AİHM kararları doğrultusunda yargılamanın iadesine gidebilme konusunda önemli değişiklikler getirmiştir. Ayrıca Beşinci Uyum Paketi ile daha önce Üçüncü Uyum Paketi'nde yer almış hükümlerin kapsamı genişletilmiştir.

15 Nisan: Türkiye-Avrupa Birliği Ortaklık Konseyi'nin 42. toplantısı Lüksemburg'da yapılmıştır. Toplantıda Avrupa Birliği tarafı Türkiye'ye gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi'ni sunmuştur.

19 Nisan: Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde AB Komisyonu kurulmuştur. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım sürecine ilişkin gelişmeleri izlemek ve müzakere etmekle görevlendirilen söz konusu Komisyon aynı zamanda TBMM'ye sunulan kanun tasarısı ve teklifler ile kanun hükmünde kararnamelerin AB mevzuatına uygunluğunu inceleyecek ve ihtisas komisyonlarına görüş sunacaktır.

16-17 Haziran: AB –Türkiye Karma Parlamento Komisyonu 50. toplantısını İstanbul'da gerçekleştirmiştir. Toplantıda Türkiye-AB ilişkilerinin yanısıra Türkiye'nin AB'ye katılımının önündeki sorunlar, Türkiye için katılım öncesi stratejisinin uygulanması, Avrupa'nın geleceğine ilişkin konvansiyon çalışmaları ve Avrupa Parlamentosu ile TBMM arasındaki işbirliği görüşülmüştür.

7 Ağustos: Kopenhag siyasi kriterlerine uyum amacıyla hazırlanan, çeşitli kanunlarda değişiklik öngören VII. Uyum Paketi yürürlüğe girmiştir.

5 Kasım: AB Komisyonu Türkiye'nin üyelik yönünde attığı adımları siyasi, ekonomik ve müktesebat uyumu kriterleri açısından

değerlendiren 2003 Türkiye İlerleme Raporunu ve Strateji Belgesi'ni yayınlamıştır.

15 Aralık: Türkiye ile AB mali işbirliği çerçevesinde finanse edilen projelerin değerlendirmesinin yapıldığı Ortak İzleme Komitesi Toplantısı Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'nde gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de aday ülke statüsünde ilk kez yapılan toplantı sonuçları mali yardımları kullanmada bir atılım olduğunu göstermektedir (Hürriyet Gazetesi, 4.11. 2004).

SONUÇ

İktidara gelen siyasal partiler arasında Topluluğa olumsuz yaklaşan ve dış politika da yer vermeyen hiçbir hükümet olmamıştır. Muhalefette iken Topluluğa karşı olan ve bu şekilde propaganda yapan siyasal partiler de dahil olmak üzere, siyasal iktidar olduktan sonra AT ve AB ile olan dönemi desteklemişlerdir. Her siyasal iktidar, AET, AT ve AB sürecini dış politikanın bel kemiği olarak ele almıştır. Seçim kampanyalarına bakıldığında, dış politika ile ilgili neler yapılacağı konusundaki söylemlerinde AET, AT ve AB en ön sıralarda yer almıştır. Dış politika konusunda partiler tarafından net çözüm önerileri, sadece AB süreci için ortaya konulmuştur.

17 Aralık zirvesinden müzakerelere başlama tarihinin çıkması ülke de büyük bir coşku yaratmıştır. Öncelikle 3 Ekim 2005 tarihine kadar Türkiye için önerilere bakılacak olduğunda, başkanlık bildirisinde Türkiye'nin müzakerelere başlamadan önce Gümrük Birliği Anlaşması'nı yeni katılacak ülkeleri de kapsayacak şekilde genişleten Ankara Anlaşması'yla ilgili protokolü imzalayacağı ortaya çıkmaktadır. Bu paragraf, metinde yer alışı biçimi ile Güney Kıbrıs'ı tanımayı dolaylı olarak ön koşul haline getirmektedir. Böylece 3 Ekim 2005'te müzakerelere başlamak kesin olmayabilir. Bu belirsizliğin giderilmesi siyasetin ve bürokrasinin önümüzdeki dönemde öncelikli hedefi olmalıdır. Burada Türkiye, bölümlerin müzakeresine başlanması ve sonuçlandırılmasına ilişkin yöntemlerde, kalıcı güvenlik önlemlerinin tanımına açıklık getirilmesinde ve müzakerelerin durdurulmasına ilişkin hükümlerde bundan önce yayımlanan komisyon bildirisine göre önemli ilerleme kaydetmiş bulunmaktadır.

1963'ten bu yana siyasal iktidarların kazanamadığı başarıyı Topluluk konusunda AKP büyük ölçüde başarmıştır. Türk siyasal yaşamında, siyasal olayların dönüşümlü olarak tekrarlandığı göz önünde bulundurulursa, Türkiye'yi kapısında bekletmeye alışkın olan Avrupa'nın Türkiye'yi bu kapıdan içeriye alıp almayacağı müzakereler başladıktan

sonra belli olacaktır. AB üyesi olmak için 2014 tarihinden önceki bir süreyi beklemek iyimserlikten başka bir yaklaşım değildir. Türkiye, 17 Aralık'ta reddedilmeyecek bir başarı elde etmiştir. Ancak bu başarı, siyasal anlamda ne baş döndürecek, ne de önemsiz bir olgu olarak değerlendirilecek duruma getirilmemelidir. 3 Ekim müzakere süreci de aynı şekilde ele alınmalıdır.

Türk dış politikasının şekillenmesinde ön sıralarda yer alan AB konusunun bundan sonraki siyasal otoriteler tarafından da odak noktası kabul edileceği kaçınılmazdır. AB'nin kalıcılığı üzerine geliştirilen politikaların, AB zayıflar ya da dağılırsa ne olabilir sorularına yanıt bulabilecek hale gelmesi ülke yönetimi açısından önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Akarcalı, Bülent; “Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliği”, Demokrasi Gündemi, Türk Demokrasi Vakfı Bülteni, Sayı:19, Ankara, 1994.

Akat, Asaf Savaş; Sosyal Demokrasi Gündemi, 3.Baskı, Armoni Yayınları, İstanbul, 1991.

Akman, Vedat; Avrupa Topluluğu ve Türkiye Uluslararası Andlaşmalar ve Ekonomik Birliğin Ötesinde Bir Avrupa, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1999.

Bozkurt, Veysel; Avrupa Birliği ve Türkiye, Alfa Yayıncılık, Yayın No: 378, Dizi No:42, İstanbul, 1997.

Çayhan, Esra; Düünden Bugüne Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri ve Siyasal Partilerin Konuya Bakışı, Boyut Kitapları, İstanbul, 1997.

Erbakan, Necmettin; Türkiye'nin Meseleleri ve Çözüm Önerileri, Semih Ofset Matbaacılık, Ankara, 1991.

Ertuğ, Celal; Çözüksüz demokrasi, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1997.

Giraylar, Sevim; Zor Yıllar, Tüze Yayıncılık, İzmir, 2001.

Hürriyet Gazetesi, 04.11.2004.

Kara, Muzaffer Ayhan; Türk Siyasal Yaşamında 1961 Sonrası Bir Olgu Demokrasi ve Uzlaşma Kültürü Açısından Koalisyonlar, Otopsi Yayınevi, İstanbul, 2004.

Milliyet Gazetesi, 4.11.2004.

MilliyetGazetesi,13.10.2004.

Sarıbay, Ali Yaşar; Türkiye’de demokrasi ve Siyasal Partiler, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001.

Öztürk, Yasemin; “Türkiye’de Seçimler”, İktisat Dergisi, Aylık Dergi, Sayı: 431, İstanbul, Ocak 2003.

Öymen, Onur; Geleceği Yakalamak Türkiye’de ve Dünya’da Küreselleşme ve Devlet Reformu, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.

Şimşek, Halil; Türkiye’nin Ulusal Güvenlik Stratejisi, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2002.

Tansu Çiller’in TBMM DYP Grup Konuşmaları, Başbakanlık Basın Merkezi, Ankara, 1993.

Tartan, Hakan; Son CHP, Birinci Baskı, V Yayınları, Ankara, 1992.

<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/KP41.html>

<http://siyaset.superonline.com/siyasipartiler/partiprogrami.php>

<http://www.belgenet.com/hukümet/program/59-1.html>

<http://www.netbul.com/superstar/ozeldosyalar/siyaset/hükümet-programi>